

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Всесвітня історія

11 клас

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

для загальноосвітніх навчальних закладів

Затверджено та надано гриф
«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року №
698)

2022 р

Пояснювальна записка

Навчання історії спрямоване на реалізацію загальної мети базової середньої освіти, яка полягає в розвитку та соціалізації особистостей учениць/учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник закладу загальної середньої освіти – це патріотка/патріот України, яка/який знає її історію; носійка/носій української мови, культури, яка/який поважає культуру інших народів, вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатна/здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Процес консолідації української нації, що відбувається впродовж тривалої російсько-української війни й особливо після широкомасштабного російського військового вторгнення, яскраво підкреслює важливість шкільної історичної освіти.

Мета шкільної історичної освіти

Метою шкільної історичної освіти є:

а) формування вільної особистості, яка визнає національні та загальнолюдські цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям громадянської відповідальності у своїй поведінці;

б) виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття приналежності до власної держави та до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, а також на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві;

в) прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей.

Ця мета має конкретизуватися в **комплексі завдань**, з яких пріоритетними є:

- поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета, розвиток мисленнєвих здібностей та умінь, необхідних для розуміння сучасних викликів;

- набуття системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні та світі з позицій: цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності й соборності українського народу, значення європейських культурних і правових традицій для суспільних процесів в Україні, зміцнення національних інтересів і суверенітету, цілісності та непорушності кордонів української держави в контексті світового історичного процесу;

- розвиток історичного, критичного та творчого мислення, здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що стоять перед країною та світом;

- усвідомлення національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності власної держави в умовах реальних військово-політичних, інформаційних та інших викликів;

- долучення до духовних і культурних надбань і цінностей, історико-культурних

традицій українського й інших народів;

- сприяння формуванню політичної та правової культури, громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України в гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями.

Реалізація мети шкільної історичної освіти здійснюється через розвиток основних складових історичної свідомості:

- а) накопичення знань про основні події, явища та процеси, їхні давніші та сучасні інтерпретації;

- б) оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сучасного і прогнозування майбутнього;

- в) усвідомлення демократичних цінностей та їх дотримання на практиці.

Обов'язкові результати шкільної історичної освіти передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства (**хронологічна компетентність**);

- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища (**просторова компетентність**);

- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання (**інформаційна компетентність**);

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їхні інтерпретації (**логічна компетентність**);

- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації (**аксіологічна компетентність**).

Зміст історичного матеріалу базується на таких пріоритетах: науковість, національна спрямованість, хронологічна послідовність, логічність, людський вимір історії, постановка проблемних навчальних завдань, полікультурність; органічне й оптимальне дотримання пропорцій між суспільно-політичною, соціально-економічною, культурною та духовною складовими історичного процесу, загальнонаціональною історією, регіоналістикою й історичним краєзнавством; виокремлення історії повсякдення, мікроісторії та особливостей трансформації рівня життя населення відповідно до подій, що відбувалися в Україні та світі.

Змістові наголоси навчальних програм

Політичні, економічні, соціальні й культурні виклики, що виникли у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Російської Федерації проти України зумовили необхідність змін у чинних навчальних програмах з історії для закладів загальної середньої освіти, щоби не лише доповнити наявний матеріал останніми подіями, але й урахувати нові історіографічні напрацювання та увиразнити наскрізні сюжетні лінії з минулого, що дають змогу пояснити сучасні події. А саме:

- відображено історію Русі-України, Галицько-Волинського князівства, королівства Руського, українських земель у середині XIV – початку XVI ст. відповідно до здобутків сучасної зарубіжної та української історіографії;

- переформатовано концептуально зміст ранньомодерної історії України, виходячи з кінцевої необхідності зв'язати між собою досвіди перебування українських земель в складі Речі Посполитої та Війська Запорозького/Гетьманщини, як генетично споріднених в розрізі державних інституцій, політичної культури, економіки, культури й повсякденного життя;

- впроваджено поняття-концепт «Козацька революція середини XVII ст.», який якнайкраще відповідає сутності цього явища і протягом останнього десятиліття дедалі впевненіше набуває визнання в українській та світовій історіографії;

- осучаснено зміст історії України «довгого» XIX ст., де зацентровано на процесах українського націєтворення і націєствердження; - звернуто основну увагу на історію України XX ст.;

- внесено до програми погляд на СРСР як на державу імперського типу, де імперський спосіб організації влади поєднувався з тоталітарним режимом;

- при висвітленні Української революції перенесено наголос на події 1917– 1918 рр., адже революція досягла мети, коли постала Українська Народна Республіка;

- наголошено на державотворчій спадкоємності сучасної України від Української Народної Республіки;

- сконцентровано увагу на понятті «українська політична нація», зокрема, на формуванні її контурів і консолідацію впродовж XX ст.;

- ширше представлено практику використання в СРСР масового штучного голоду як політичного знаряддя;

- розширено просторові контексти української історії, з української перспективи осмислено сюжети світової історії (як-от: внесено сюжет про національне державотворення в Білорусі, країнах Балтії та Закавказзя);

- передбачено окремим навчальним блоком розгляд сучасної російськоукраїнської війни, зокрема, її історичного коріння; - запроваджено нові поняття та терміни, актуальні для розуміння сучасності (наприклад, «доктрина “російського міра”», «рашизм» тощо);

- звернуто увагу на необхідність ширшого використання пізнавальних і виховних можливостей історичної біографістики;

- зорієнтовано школярів на вивчення не лише інструментів насильства, якого в XX ст. зазнавали українці, а й опору йому тощо.

Сьогодні Україна переживає найважчі випробування за весь період незалежності. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 р. розпочала Російська Федерація, спрямована насамперед проти української державності та має виразні риси геноциду українського народу. Складовою цього геноциду є намагання путінського режиму знищити українців як політичну націю, зруйнувати не тільки українські міста і села, але й українську історичну пам'ять та національну самосвідомість.

У підготовці до цієї варварської війни путінський режим особливу роль приділяв фальсифікації історії та пропаганді «російського міра», формуючи у росіян імперську свідомість та шовіністичні настрої. Тому, в умовах протистояння агресивній антиукраїнській пропаганді, особливе значення має збереження та розвиток української історичної освіти та подальше формування в української учнівської молоді патріотизму, усвідомлення загальнолюдських цінностей та несприйняття імперської і шовіністичної ідеології. При цьому українська історична освіта має не «віддзеркалювати» ідеологічні атаки з боку путінського режиму, а послідовно продовжувати формування в учнівства української історичної пам'яті, патріотизму та розуміння єдності України та українського народу з Європою та європейськими демократичними цінностями.

Із цього огляду Програма допускає, пропонує змінювати поняття «радянський» на «совєтський» у контекстах, що вказують на:

1) неприйнятності для України і нав'язані керівним центром СРСР/СССР політичні, економічні, соціальні та культурні практики (напр., світогляд «совєтської людини», «совєтизація», «концепція “совєтського народу”»);

2) негативізацію, спотворення більшовиками (комуністами) понять «Ради», «радитися», «народовладдя». У Програмі в більшості випадків зразки таких заміन запропоновано під час першого вживання понять. Надалі вони зазвичай не повторюються, щоб не переобтяжувати змістову та компетентнісну складові таблиць.

Структура програми та організація навчання учнівства

Програма складається з Пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів і змісту навчального матеріалу як основи для досягнення цих результатів. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності зорієнтовані на формування відповідних компетентностей і викладені через знання, розуміння й уміння, які відповідають знаннєвому, смисловому й діяльнісному компонентам. Ціннісний компонент (зважаючи на особливості історичного матеріалу) окремо за розділами не описується, позаяк відображений у компонентах ключових компетентностей і актуалізується через знання, розуміння й уміння наскрізно в межах усіх розділів.

Зміст кожного розділу програми містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття. Вчительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учениць/учнів, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярів, класу та індивідуального підходу вчительки/вчителя до навчання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення учительством інших джерел та пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учительство може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена таким чином, аби диференціювати завдання в класі за рівнем складності. Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 7–11 класах. Рекомендовану послідовність роботи над проблематикою історії України та всесвітньої історії за розділами наведено в таблиці наприкінці Пояснювальної записки.

Організацію навчально-пізнавальної діяльності учениць/учнів за цією програмою учителька/учитель відображає у власному календарно-тематичному плані або в робочій програмі, що її затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчителька/учитель укладає тоді, коли хоче вибудувати в межах навчальної програми свій алгоритм роботи з учнівством, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Практичні роботи є обов'язковими для кожного розділу програми. Вони можуть відбуватися в різних формах: як на окремій ланці уроку (для вивчення нового матеріалу, узагальнення, закріплення тощо), так і протягом усього уроку (лабораторно-практичне

заняття). Така робота може виконуватися за вибором як учительства, так і учнівства, як у класі, так і вдома, але з обов'язковою презентацією її результатів на занятті. Організація лабораторно-практичних занять передбачає певну динаміку, яка полягає у збільшенні в кожному наступному класі лабораторної (обсяг, складність, характер і види джерел) і практичної (урізноманітнення способів діяльності) складової, ступеня самостійності учнівства (від виконання роботи за допомогою вчительки/вчителя за докладною інструкцією до самостійного виконання за загальним завданням). За основними видами діяльності практичні роботи поступово змінюють свій характер від описових і частковоаналітичних до переважно аналітичних.

У визначенні результатів навчально-пізнавальної діяльності програма робить наголос на діяльнісному компоненті. На думку укладачок/укладачів, ефективність навчання залежить передусім від залучення учнівства до різноманітних видів діяльності, що дає змогу йому успішніше оволодівати суспільним досвідом і, як наслідок, забезпечує соціальну активність особистості, її спрямованість на творчу діяльність. Тому, зокрема в 10–11 класах, до кожного розділу подано теми, які можуть бути розкриті під час виконання навчальних проєктів, написання есе, а також – у багатьох випадках – пропозиції щодо можливості використання міжпредметних зв'язків. Учителька/учитель на свій розсуд може обирати (змінювати/корегувати/доповнювати) теми, а також досліджувати їх у різний спосіб, залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярства, класу й індивідуального підходу вчительства до навчання. Рекомендовані проєкти спрямовані на розвиток творчо-пошукових умінь і навичок. Головним критерієм успішності роботи вчительки/вчителя за цією програмою є не так змістова повнота, як уміння налагодити творчу роботу учнівства з орієнтацією на формування ключових і предметних компетентностей.

**Таблиця для синхронізації курсів історії України
та всесвітньої історії в 11 класах**

Клас	Предмет	Розділ навчальної програми
11 клас	Історія України	Повторення. Вступ.
	Всесвітня історія	Розділ 1. Облаштування Пovoєнного світу.
	Історія України	Розділ 1. Україна в перші повоєнні роки.
	Всесвітня історія	Розділ 2. Держави Північної Америки та Західної Європи: формування постіндустріального суспільства.
	Історія України	Розділ 2. Україна в умовах деєталінізації.
	Історія України	Розділ 3. Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

	Всесвітня історія	Розділ 3. Держави Центрально-Східної Європи: трансформаційні процеси.
	Історія України	Розділ 4. Відновлення державної незалежності України, її роль у розпаді Союзу Радянських Соціалістичних Республік.
	Всесвітня історія	Розділ 4. Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку.
	Історія України	Розділ 5. Становлення, розвиток України як незалежної держави.
	Всесвітня історія	Розділ 5. Міжнародні відносини.
	Всесвітня історія	Розділ 6. Повсякденне життя і культура.
	Історія України	Розділ 6. Європейський вибір України. Російсько-українська війна.
	Всесвітня історія	Узагальнення до курсу.

Всесвітня історія (1945 до сучасності)
(35 годин)
11 клас

Структура курсу:

Розділ 1. Облаштування повоєнного світу

Розділ 2. Держави Північної Америки та Західної Європи: формування постіндустріального суспільства

Розділ 3. Держави Центрально-Східної Європи: трансформаційні процеси

Розділ 4. Держави Азії, Африки та Латинської Америки: вибір шляхів розвитку

Розділ 5. Міжнародні відносини

Розділ 6. Повсякденне життя і культура

Узагальнення до курсу

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ 1. ОБЛАШТУВАННЯ ПОВОЄННОГО СВІТУ

У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час створення ООН, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Світового банку; поділу Німеччини; утворення НАТО і ОВД. Розуміти: – <i>поняття</i>: «біполярний (двополюсний) світ», «доктрина», «конфронтація», «соціалістичний табір», «холодна війна»; – <i>характерні риси</i> Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин; – <i>мету, принципи та механізми</i> діяльності ООН, спеціалізованих організацій під егідою ООН, критерії ефективності діяльності ООН; – <i>вплив</i> «плану Маршалла» на відбудову повоєнної Європи і формування «двополюсного світу»; – <i>значення</i> «Загальної декларації прав людини» (1948 р.) і міжнародних пактів про права людини (1966 р.) як основи сучасного міжнародного права. Уміти: – <i>встановити</i> послідовність подій повоєнних часів, пов'язаних з утворенням «двополюсного світу»; – <i>використовувати карту</i> як джерело інформації про територіальні зміни в Європі за підсумками війни; – <i>встановити</i> причини і наслідки розв'язування «холодної війни».	Риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Організація Об'єднаних Націй, Україна – співзасновниця ООН. Спеціалізовані організації під егідою ООН. «Загальна декларація прав людини» (1948 р.) і міжнародні пакти про права людини (1966 р.). Включення Центрально- Східної Європи до сфери впливу радянської/советської імперії. Початок «холодної війни». Меморандум Джорджа Кеннана і промова Вінстона Черчілля у Фултоні. Доктрина Гаррі Трумена і «план Маршалла». Поділ Німеччини. Організація Північноатлантичного договору (Північноатлантичний альянс, НАТО) та Організація Варшавського договору (ОВД): закріплення біполярності світу. Корейська війна 1950-1953 рр. та Карибська криза 1962 р. і загроза ядерної катастрофи. Спроби подолання міжнародних криз.
Орієнтовна тема для навчального проєкту. – Реалізація завдань ООН її спеціалізованими організаціями: приклади діяльності	
Міжпредметні зв'язки: — 11 клас. Економіка. Розділ: Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні. Тема: Роль уряду у регулюванні національної економіки. (Учень/учениця розуміє об'єктивні причини урядового регулювання ринкової економіки, характеризує зв'язок ефективності та справедливості, пояснює невдачі (обмеження) ринку і уряду та роль уряду як власника, виробника і споживача з використанням схеми загального економічного кругообігу).	
Розділ 2. ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ ТА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ: ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати:	Концепція постіндустріального

– час рейганоміки і тетчеризму, падіння авторитарних режимів у Греції, Португалії та Іспанії, виступів афроамериканців за громадянські права у США; «червоного травня» у Франції; укладення Римських угод та Маастрихтського договору. Розуміти: – <i>поняття</i>: «брексіт», «економічне диво», «маккартизм», «науково-технічна революція», «неоконсерватизм», «неолібералізм», «рейганоміка», «соціальне ринкове господарство», «тетчеризм»; – основні <i>тенденції</i> розвитку політичних систем країн Заходу у другій половині XX – на початку XXI ст.; – <i>причини</i> утвердження США як провідної держави «вільного світу»; – <i>значення</i> об'єднання Німеччини й утворення Європейського Союзу; – <i>внесок</i> української діаспори в науково-технічну революцію. Уміти: – <i>встановити послідовність і синхронність</i> подій, пов'язаних з утвердженням у Західній Європі ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки; – <i>використовувати карту як джерело інформації</i> про процеси економічної інтеграції Західної Європи; – <i>схарактеризувати</i> шведську соціальну модель, процеси зміцнення демократії та формування соціального ринкового господарства на Заході в другій половині XX – у першій чверті XXI ст.; етнонаціональні проблеми Заходу та <i>оцінити</i> шанси на їх розв'язання у найближчому майбутньому; – <i>визначити особливості</i> «економічного дива» у Федеративній Республіці Німеччині (ФРН) та Італії; – <i>визначити причини та наслідки</i> руху афроамериканців за громадянські права, боротьби за права конфесійних, мовних і сексуальних меншин у країнах Заходу; – <i>визначити</i> причини та ознаки кризових явищ в ЄС, <i>розробити стратегію</i> їх подолання; – <i>визначити</i> роль США та ЄС в сучасних міжнародних відносинах; – <i>висловлювати обґрунтовані судження</i> про громадсько-політичну діяльність Ангели Меркель, Бориса Джонсона, Джоозефа	(інформаційного) суспільства. Зміцнення демократії на Заході після Другої світової війни: розширення прав людини. Падіння авторитарних режимів у Південно-Західній Європі в 1970-х рр. Утвердження принципів громадянського суспільства. Тенденції повоєнного розвитку партійних систем. Рух афроамериканців США за громадянські права. Молодіжні виступи кінця 1960-х рр. Рух хіппі. Прояви етнонаціоналізму (проблеми Квебеку, Ольстеру, «баскське питання»). Боротьба за права конфесійних, мовних і сексуальних меншин. Транснаціональні корпорації. Науково-технічна революція (НТР) і зростання ролі професійних фахівців і техніків. Перехід від виробництва товарів до виробництва послуг. Політика зменшення соціальної нерівності. Німецьке та італійське «економічне диво». «Рейганоміка». «Тетчеризм». Соціальне ринкове господарство. Шведська соціальна модель. Об'єднання Німеччини. Від Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) до Європейського союзу (ЄС). Країни й організації – центри ухвалення рішень, важливих для безпеки, розвитку і стабільності в сучасному світі.
---	--

Байдена, Джона Кеннеді, Конрада Аденауера, Маргарет Тетчер, Мартіна Лютера Кінга, П'єра Трюдо, Рональда Рейгана, Франсуа Міттерана, Шарля де Голля	
Орієнтовні теми для практичних занять. – Процеси демократизації в країнах Західної Європи і Америки у другій половині XX – початку XXI ст.: причини, специфіка і наслідки. – Молодіжна контркультура: вплив на формування постіндустріального світу. Орієнтовна тема для навчального проєкту. – Українська діаспора в Америці та в Європі. Орієнтовна тема для написання есе. Яким має бути сучасний політичний лідер?	
Орієнтовні теми для практичних занять. – Процеси демократизації в країнах Західної Європи і Америки у другій половині XX – початку XXI ст.: причини, специфіка і наслідки. – Молодіжна контркультура: вплив на формування постіндустріального світу. Орієнтовна тема для навчального проєкту. – Українська діаспора в Америці та в Європі. Орієнтовна тема для написання есе. – Яким має бути сучасний політичний лідер?	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 3. ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час Угорської революції, «Празької весни», утворення РЕВ; перебудови в СРСР/СССР, «оксамитових революцій», розпаду СРСР/СССР, Югославії та Чехословаччини. Розуміти: – <i>поняття</i>: «гласність», «оксамитова революція», «перебудова», «Празька весна», «самоврядний соціалізм», «соціалізм із людським обличчям», «шокова терапія»; – <i>вплив</i> на розвиток регіону Центрально-Східної Європи політичних процесів в СРСР/СССР та «холодної війни»; – <i>особливості</i> втілення сталінської моделі соціалізму в країнах Центрально-Східної Європи. Уміти:	Результати Другої світової війни для народів Центрально-Східної Європи. Сталінська модель соціалізму та її втілення в Польщі, Угорщині, Болгарії, Румунії, Чехословаччині. Особливості розвитку Югославії. Доля українців у країнах Центрально-Східної Європи. Операція «Вісла». Спроба економічної інтеграції держав-сателітів СРСР/СССР; Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ). Криза комуністичних режимів країн Центрально-Східної Європи. Антикомуністичні виступи: заворушення в НДР у 1953 р., Угорська революція 1956 р. і «Празька весна» 1968 р.

– <i>визначити</i> роль СРСР/СССР у формуванні соціально-економічної і політичної ситуації у країнах Центрально-Східної Європи у період сталінської диктатури та постсталінські часи; роль етнічних проблем у війні колишній Югославії; – <i>використовувати карту як джерело інформації</i> про процес трансформації держав соціалістичного табору наприкінці 80-х років XX ст.; – <i>встановити</i> причини революції в Угорщині, Празької весни, розпаду СРСР/СССР і падіння комуністичних режимів у Центрально-Східній Європі. – <i>порівняти</i> трансформаційні процеси в країнах Центрально-Східної Європи; – <i>визначити</i> роль країн Центрально-Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах; – <i>висловлювати аргументовані судження</i> про діяльність Анджея Дуди, Вацлава Гавела, Далі Грибаускайте, Йосифа Броз Тіто, Леха Валенси, Олександра Дубчека.	Спроби модернізації суспільно- політичного устрою та радянська/советська інтервенція в Чехословаччину. СРСР/СССР після смерті Сталіна. «Хрущовська відлига». Наростання системних кризових явищ у країнах регіону в 70–80-х рр. XX ст. Перебудова в СРСР/СССР. «Оксамитові революції» в країнах Східної Європи. Розпад Радянського/Советського Союзу, Югославії та Чехословаччини. Політичні, економічні, соціальні та національні трансформації. Країни Центрально-Східної Європи у першій чверті XXI ст., їхня роль у сучасних міжнародних відносинах. Політична, економічна та ідеологічна експансія Російської Федерації.
Орієнтовні теми для навчальних проєктів. – «Празька весна» 1968 року. – Роль лідерів у трансформаційних процесах у країнах Центрально-Східної Європи на зламі 1980–1990-х рр. (на прикладі Вацлава Гавела, Леха Валенси та інших). – Моделі історичної пам'яті про Другу світову війну та їх вплив на формування громадянської ідентичності. – Роль пропаганди в тоталітарному суспільстві (на прикладі гітлерівської Німеччини, сталінського СРСР/СССР, путінської Росії та ін.).	
Міжпредметні зв'язки: — 10 клас. Громадянська освіта. Розділ: Людина в соціокультурному просторі. Тема: Конфлікти. (Учень/учениця знає та критично оцінює причини зародження конфліктів, аналізує шляхи подолання конфліктних ситуацій; формує навички ефективної комунікації та ненасильницького розв'язання соціальних конфліктів).	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 4. РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНИХ ІМПЕРІЙ. КРАЇНИ АЗІЇ, АФРИКИ, ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час японського економічного дива, реалізації курсу «трьох червоних знамен» і культурної революції Мао Цзедуну, здобуття	Японія. Повоєнне реформування держави. Джерела та наслідки економічного піднесення. Внутрішньо- та

незалежності народами Індії, утворення Ізраїлю та Пакистану, ісламської революції в Ірані, початку «Арабської весни», формування ІДІЛ, деколонізації Африки, ліквідації апартеїду, революції на Кубі. Розуміти: – <i>поняття</i>: «апартеїд», «Арабська весна», «деколонізація», «ісламська революція», «ісламський фундаменталізм», «рік Африки», «рух Неприєднання»; – <i>причини й особливості</i> «культурної революції» в Китаї, конфесійного протистояння в Південній Азії; Ісламської революції в Ірані, революції на Кубі; деколонізаційних процесів у світі; «японського економічного дива», «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна, «близькосхідної проблеми», «Арабської весни», воєн у Сирії; – <i>вплив</i> воєн у Сирії та терористичної діяльності ІДІЛ на розвиток регіону і світу. Уміти: – <i>встановити послідовність і синхронність подій</i>, що відбулися в країнах Азії, Африки та Латинської Америки; – <i>використовувати</i> карту як джерело інформації про процес деколонізації Азії та Африки, геофактори, що сприяли формуванню військово-політичних союзів та економічних регіонів у цих частинах світу; – <i>визначити</i> можливі способи врегулювання «близькосхідної проблеми»; подолання наслідків апартеїду; особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки; – <i>порівняти</i> «японське економічне диво» з аналогічними явищами в Німеччині та Італії; основні тенденції розвитку країн Азії, Африки та Латинської Америки; – <i>висловлювати аргументовані судження</i> щодо громадсько-політичної діяльності Голди Меїр, Ден Сяопіна, Індіри Ганді, Мао Цзедуна, Нельсона Мандели, Фіделя Кастро, Хірохіто.	зовнішньополітичні пріоритети. Китай. Проголошення Китайської Народної Республіки (КНР). Культ особи Мао Цзедуна. «Великий стрибок», комуни, «культурна революція». Трансформаційні процеси в Китаї. Китай на зламі ХХ–ХХІ ст. Сучасна геостратегія КНР. Утворення Індійської республіки та Пакистану. Конфесійне протистояння в регіоні. Індійський національний конгрес (ІНК). Роль Індії в південноазійському регіоні. Утворення Ізраїлю. «Близькосхідна проблема» та шляхи її врегулювання. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Війни у Сирії. Терористична діяльність. Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ). Південна Корея: досвід демократизації та «економічне диво». Деколонізація Африки. Крах апартеїду. Країни регіону у першій чверті ХХІ ст. Латинська Америка: особливості соціально-економічного та політичного розвитку країн регіону. Революція на Кубі. Виклики політичного та економічного життя латиноамериканських держав першої чверті ХХІ ст.
Орієнтовна тема для практичного заняття. – Моделі інноваційного розвитку нових азійських незалежних держав. Орієнтовна тема для написання есе. – Сучасні країни Азії: діалог західної та східної цивілізацій.	
Міжпредметні зв'язки: — 10 клас. Географія. Розділ: Регіони та країни світу. Тема: Країни Азії. (Учень/учениця порівнює особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку	

країн Азії; оцінює роль країн Азії в світі); — 10 клас. Географія. Розділ: Регіони та країни світу. Тема: Країни Латинської Америки. (Учень/учениця називає історико-політичні процеси, що відбуваються в регіоні; аналізує: специфіку складу населення та системи розселення); — 10 клас. Мистецтво. Розділ: Мистецтво далекосхідного культурного регіону. (Учень/учениця називає види мистецтва/художні явища – «візитівки» далекосхідного культурного регіону; бере участь у дискусіях щодо впливу мистецтва далекосхідного культурного регіону на розвиток сучасного мистецтва, аргументовано відстоює свою позицію); — 10 клас. Мистецтво. Розділ: Мистецтво арабо-мусульманського культурного регіону. (Учень/учениця орієнтується у характерних ознаках мистецтва арабо-мусульманського культурного регіону; наводить приклади взаємовпливів різних культур у сучасному мистецтві; виявляє здатність дискутувати про вплив мистецтва арабо-мусульманського культурного регіону на розвиток сучасного мистецтва, аргументувати свою позицію); — 10 клас. Мистецтво. Розділ: Мистецтво індійського культурного регіону. (Учень/учениця називає види мистецтва, що яскраво репрезентують індійський культурний регіон; усвідомлює взаємовпливи різних культур у сучасному мистецтві).	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 5. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – час «холодної війни», Берлінської і Карибської кризи, війн у Кореї, В'єтнамі, Афганістані, проведення Гельсінської конференції. Розуміти: – <i>поняття</i>: «багатополярний світ», «Балканська криза», «Берлінська криза», «гібридна війна», «Карибська криза», «концепція “русского міра”», «міжнародний тероризм», «нове політичне мислення», «рашизм», «розрядка»; – <i>причини, ознаки, динаміку та наслідки</i> «холодної війни», міжнародного тероризму; політики розрядки, Гельсінської конференції; імперської зовнішньої політики Російської Федерації та політики «умиротворення» агресора. Уміти: – <i>використовувати</i> карту як джерело інформації про події «холодної війни»: Берлінську кризу, Карибську кризу, війну у Кореї, В'єтнамі, в Афганістані, «Балканську кризу», війну в Україні, сучасну геополітичну ситуацію у світі; – <i>пояснити</i> вплив Гельсінської конференції на	Динаміка «холодної війни». Протистояння НАТО і ОВД. Прояви міжнародної напруженості (Берлінська криза, війна в Кореї, Карибська криза, війни у В'єтнамі, в Афганістані). «Балканська криза» і проблема Косово. Період «розрядки» в міжнародній політиці. Гельсінська конференція 1975 р. Рецидиви «холодної війни» у XXI ст. Недієвість політики «умиротворення» агресора. Від біполярного до багатополярного світу. Проблема міжнародного тероризму. Російсько-українська війна. Міжнародна «антипутінська коаліція».

міжнародні відносини на зламі XX–XXI ст.; – <i>схарактеризувати</i> Берлінську кризу, війну в Кореї, Карибську кризу, війни у В'єтнамі та Афганістані як прояви загострення міжнародних відносин в умовах «холодної війни»; – <i>пояснити</i> процеси переходу від біполярності до багатопольярного світу; вплив «нового політичного мислення» та розпаду СРСР/СССР на міжнародні відносини кінця XX – першої чверті XXI ст.; – <i>визначати</i> характер російсько-української війни.	
Орієнтовні теми для практичних занять. – Міжнародні відносини другої половини XX – початку XXI ст.: точки перетину інтересів. – Демонтаж результатів періоду «розрядки»: причини і наслідки. – Рашизм vs система міжнародної безпеки і сучасний світоустрій.	
Міжпредметні зв'язки: — 11 клас. Зарубіжна література. Розділ: Із літератури кінця XX – початку XXI століття. Тема: Постмодернізм – одне з найяскравіших літературних явищ другої половини XX ст. Соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі. (Учень/учениця розповідає про соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі, наводить приклади втілення елементів постмодерністського мистецтва в масовій культурі, висловлює власне судження про особливості літератури постмодернізму); — 11 клас. Англійська мова. Тема: Моє місце в світі. (Учень/учениця знає про зразки здорового способу життя в Україні та англomовних країнах, вміє презентувати Україну в міжнародному контексті).	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
Розділ 6. ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ І КУЛЬТУРА	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – <i>діяльність видатних представників</i> науки, літератури, мистецтв і спорту другої половини XX– першої чверті XXI ст.; – <i>базові художні принципи</i> провідних мистецьких течій сучасності. Розуміти: – <i>поняття</i>: «абстракціонізм», «високі технології», «неореалізм», «поп-арт», «постмодернізм», «соціалістичний реалізм», «функціоналізм»; – <i>динаміку, напрямки і здобутки</i> НТР. Уміти:	Науково-технічно революція: наукові відкриття, нові галузі наук, високі технології, інтеграція науки і виробництва. Зміни у змісті та характері праці, соціальній структурі суспільства, якості життя людей країн світу. Розвиток систем соціального забезпечення. Становлення постіндустріального (інформаційного) суспільства. Культура «віртуальної реальності». Освітні системи. Університети як автономні осередки освіти й науки.

– <i>охарактеризувати</i> зміни у змісті та характері праці, соціальній структурі суспільства; – <i>визначити</i> вплив основних досягнень НТР на життя суспільства; сучасні тенденції в освіті, літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі, музиці, театральному мистецтві, кінематографії й спорті; – <i>порівняти</i> зміст і характер праці, а також соціальну структуру модерного (індустріального) та постмодерного (інформаційного) суспільств; – <i>визначити і пояснити</i> різницю в умовах розвитку культури на теренах ЄС та в інших регіонах світу <i>(на вибір)</i>; – <i>визначити</i> соціальні наслідки НТР; – <i>пояснювати</i> взаємовпливи культури, спорту й політики.	Розвиток літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, музики, театру, кіно й спорту: домінуючі тенденції.
Орієнтовні теми практичних занять. – Модерне (індустріальне) та постмодерне (інформаційне) суспільства: тяглість та зміни. Орієнтовні теми навчальних проєктів. – Людина другої половини XX і початку XXI ст.: творець, митець, захисник. – Винаходи XX століття, які скоротили відстані та змінили світ. – Галерея сучасних мистецтв або Олімпійські ігри в сучасному світі <i>(на вибір учительки/учителя або учениці/учня)</i>. – Визначні пам'ятки сучасної архітектури (створення інтерактивної карти). – Масова культура та ідеологія.	
Міжпредметні зв'язки: — 11 клас. Зарубіжна література. Розділ: Із літератури кінця XX – початку XXI століття. Тема: Постмодернізм – одне з найяскравіших літературних явищ другої половини XX ст. Соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі. (Учень/учениця розповідає про соціоісторичні, культурно-філософські та естетичні чинники розвитку постмодернізму в художній літературі, наводить приклади втілення елементів постмодерністського мистецтва в масовій культурі. висловлює власне судження про особливості літератури постмодернізму).	
Узагальнення	
Тематичний контроль	
УЗАГАЛЬНЕННЯ ДО КУРСУ	
У результаті навчально-пізнавальної діяльності учениці/учні зможуть	Зміст навчально-пізнавальної діяльності
Знати: – <i>основні етапи</i> світового суспільного розвитку в XX – у першій чверті XXI ст. Розуміти:	Основні тенденції розвитку світу в другій половині XX – на початку XXI ст. Національні та глобальні виклики. Протистояння демократії авторитаризмові та імперській політиці в сучасному світі.

– <i>взаємозалежність</i> подій, явищ і процесів у сучасному світі. Уміти: – <i>визначити</i> основні тенденції розвитку світу наприкінці ХХ – у першій чверті ХХІ ст.; роль незалежної України у світових політичних, економічних і культурних процесах; – <i>схарактеризувати</i> зміни у свідомості європейської спільноти в контексті російсько-української війни.	Виміри цінностей людського буття в сучасному світі. Місце України в сучасному світовому співтоваристві.
---	---

У 2012 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКЛАЛИ: Пометун Олена, завідувача лабораторією Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, членкиня-кореспондентка Національної академії педагогічних наук України, докторка педагогічних наук, професорка (*голова Робочої групи*); Атамась Олена, вчителька історії ліцею «Наукова зміна» міста Києва; Власов Віталій, старший науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук; Гаврилюк Жанна, вчителька історії гімназії «Діалог» міста Києва; Євтушенко Раїса, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту; Комаров Юрій, учитель історії ліцею «Лідер» № 171 міста Києва; Костюк Ірина, методистка Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; Ладиченко Тетяна, завідувача кафедрою методики навчання історії, суспільно-політичних дисциплін гендерної рівності Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук, професорка; Малієнко Юлія, наукова співробітниця Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук, вчителька гімназії «Троєщина»; Ставнюк Віктор, завідувач кафедрою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор; Ткаченко Володимир, головний науковий співробітник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор історичних наук, професор; Тимченко Алла, завідувача міським методкабінетом міста Джанкою Автономної Республіки Крим, вчителька історії школи-комплексу № 2.

У 2017 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ОНОВИЛИ: Мудрий Мар'ян, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*голова Робочої групи*); Байкєніч Ганна, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; Баханов Костянтин, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; Бурлака Олена, вчителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; Гирич Ігор, завідувач відділом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАНУ, доктор історичних наук; Громовий Віктор, директор Міжнародної благодійної організації «Центр тестових технологій та моніторингу якості освіти», шеф-редактор порталу «Освітня політика»; Гупан Нестор, головний науковий співробітник Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, кандидат

історичних наук, професор; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Кендзьор Петро**, доцент кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук; **Ксьондзик Тетяна**, учителька історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Майданик Олена**, учителька історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Митрофаненко Юрій**, старший викладач Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Осмоловський Сергій**, завідувач, професор кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидат економічних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету розвитку освіти Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**, доцент історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Скальський Віталій**, науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад–загальноосвітня школа I–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників; **Черевко Оксана**, доцентка кафедри всесвітньої історії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, кандидатка історичних наук; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні», кандидат історичних наук.

У 2018 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДООПРАЦЮВАЛИ: **Патриляк Іван**, декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук (*голова Робочої групи*); **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук (*заступник головуючого*); **Байкєніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики викладання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Бурлака Олена**, учителька історії Городищенського економічного ліцею Черкаської області; **Власов Віталій**, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАН України, кандидат історичних наук; **Гаврилюк Жанна**, вчителька історії гімназії «Діалог» м. Києва, кандидатка педагогічних наук, вчителька-методистка; **Галєгова Олена**, наукова співробітниця ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»; **Гирич Ігор**, завідувач відділом Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, доктор історичних наук; **Головко Володимир**, старший науковий співробітник відділу історії України 20–30-х років XX ст. Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук; **Гриневич Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, доктор політичних наук; **Гук Олександр**, вчитель історії Київського спортивного ліцею-інтернату, вчитель-методист; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України; **Ксьондзик Тетяна**, учителька історії ЗОШ I–III ступенів № 5 м. Житомира; **Кульчицький Станіслав**, головний науковий співробітник відділу історії

України 20–30-х років ХХ ст. Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук; **Лапчинська Ніна**, заступниця генерального директора Національного музею «Меморіал жертв Голодомору»; **Майданик Олена**, учителька історії та правознавства Чернівецького ліцею № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця Інституту педагогіки НАН України, кандидатка педагогічних наук, вчителька-методистка; **Мисан Віктор**, заступник директора з навчальної роботи комунального закладу «Школа-інтернат I–III ступенів «Рівненський обласний ліцей»» Рівненської облради, кандидат педагогічних наук; **Марочко Василь**, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, керівник Центру досліджень геноциду українського народу, доктор історичних наук; **Островський Валерій**, в. о. доцента кафедри теорії та методики навчання, методист Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Пастушенко Роман**, завідувач кабінету моніторингу Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; **Руккас Андрій**, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Сергійчук Володимир**, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії та правознавства Черкаського навчально-виховного об'єднання «Дошкільний навчальний заклад – загальноосвітня школа I–III ступенів № 36» імені Героїв-прикордонників.

У 2022 р. НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ ЗМІНИЛИ Й ДОПОВНИЛИ (відповідно до наказу Міністерство освіти і науки України від 03.06.2022 р. № 521 «Про утворення робочих груп з оновлення змісту навчальних програм»): **Гриневич Людмила**, провідна наукова співробітниця Інституту історії України Національної академії наук України, директорка Українського науково-дослідного та освітнього центру вивчення Голодомору (HREC in Ukraine), докторка історичних наук (голова Робочої групи); **Арістов Вадим**, старший науковий співробітник Інституту історії України Національної академії наук України, кандидат історичних наук; **Байкєніч Ганна**, завідувачка сектору методичної роботи Управління наукового забезпечення політики національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті, кандидатка педагогічних наук; **Баханов Костянтин**, професор кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук; **Гаврилюк Жанна**, учителька гімназії «Діалог» Дарницького району м. Києва, кандидатка педагогічних наук; **Гирич Ігор**, завідувач відділу Інституту української археографії та джерелознавства Національної академії наук України імені М. Грушевського, доктор історичних наук; **Гриневич Владислав**, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса, доктор політичних наук; **Євтушенко Раїса**, головна спеціалістка головного управління загальної середньої та дошкільної освіти директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України; **Желіба Олександр**, доцент Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, учитель історії Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені Миколи Гоголя, кандидат педагогічних наук; **Малієнко Юлія**, старша наукова співробітниця відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидатка педагогічних наук; **Мелешенко Тетяна**, заступниця декана з наукової роботи історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, професорка кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти, кандидатка

історичних наук; **Мокрогуз Олександр**, завідувач кафедри Чернігівського обласного інституту післядипломної освіти імені К. Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент; **Мудрий Мар'ян**, доцент кафедри новітньої історії України ім. М. Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат історичних наук; **Островський Валерій**, в. о. доцента Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат історичних наук; **Павлов Василь**, керівник експертної групи військових зв'язків з громадськістю Директорату інформаційної політики в сфері оборони та стратегічних комунікацій Міністерства оборони України; **Пастушенко Роман**, фахівець Центру матеріальних ресурсів департаменту освіти і науки Львівської обласної військової адміністрації; **Полянський Павло**, заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України, кандидат історичних наук, доцент; **Потильчак Олександр**, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін Інституту історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор; **Сокирко Олексій**, доцент кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат історичних наук; **Старченко Наталя**, старша наукова співробітниця Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, докторка історичних наук; **Хлипавка Леся**, учителька історії Черкаської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 2; **Щупак Ігор**, директор Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума», член Ради директорів UJE, постдокторант Університету Торонто, кандидат історичних наук.